

УДК 657.6:004

Пчелянська Г.Б.

старший викладач

E-mail: gaya@te.net.ua**Маркова Т.Д.**

кандидат економічних наук, старший викладач

E-mail: markova-tanya12@mail.ru**Дойчева К.С.**

кафедра обліку та аудиту

Одеська національна академія харчових технологій

вул. Канатна, 112, м. Одеса, Україна, 65039

E-mail: karinekarine244@rambler.ru

ОСОБЛИВОСТІ АУДИТУ В КОМП'ЮТЕРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті досліджено можливості використання комп'ютерних інформаційних систем в аудиті. Визначено суть комп'ютерного аудиту в системі обробки бухгалтерської інформації. Проаналізовано переваги та недоліки застосування інформаційних систем в аудиті. Зазначено причини, які зумовлюють використання аудиторських комп'ютерних засобів. Наведено особливості комп'ютерного аудиту.

Ключові слова: автоматизована інформаційна система; інформаційні технології; комп'ютерний аудит; комп'ютерна обробка даних; комп'ютерне середовище; програмні засоби аудиту.

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах розвитку інформаційних технологій особливого значення набуває автоматизація аудиту. Вдосконалення аудиторської роботи відповідно до вимог ринку певним чином залежить від комп'ютеризації облікових та аналітичних систем. Розвиток автоматизованих інформаційних систем сприяв впровадженню комп'ютеризованої форми обліку суб'єктів господарювання. Комп'ютеризація обліку не впливає на застосування елементів методу бухгалтерського обліку, а лише змінює технологію обробки облікової інформації. Проте методика аудиту безпосередньо залежить від способу опрацювання підприємством облікових даних. При цьому не змінюється загальна мета, завдання перевірки, основні аудиторські процедури. Мета аналізу і аудиту та основні елементів їх методології при проведенні перевірки в системі комп'ютерної обробки даних зберігаються. Однак наявність комп'ютерного середовища істотно впливає на процес аналізу системи обліку. У зв'язку з цим розрізняють аудит поза комп'ютерним середовищем і аудит в середовищі комп'ютерних інформаційних систем. При цьому аудиторська перевірка може здійснюватися як без використання спеціалізованих комп'ютерних програм, так і з їх використанням. Такі особливості полягають у вимогах до знань аудитора, у варіантах застосування комп'ютера в роботі аудитора, в аудиторських процедурах.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Теоретичні аспекти проблем комп'ютеризації аудиту досліджували такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, В.П. Завгородній [1],

О.В. Оліфіров, С.В. Івахненко [2], П.В. Іванюта [5], В.І. Подольський [4], А.Н. Романов, Г.В. Федорова, Е.Л. Шуремов та ін. Вони визначили теоретико-методичні підходи, що застосовують аудитори під час комп'ютеризації, сформулювали основні вимоги щодо автоматизації аудиту на основі вітчизняних, а також міжнародних стандартів.

Найбільш комплексно до вирішення даної проблематики у своїх працях підійшов С.В. Івахненко. Автор систематизовано розглянув теоретичні, методологічні та практичні засади функціонування комп'ютерного аудиту та усіх, пов'язаних з ним аспектів аудиторської діяльності.

Проте, питання визначення теоретико-методичних підходів, які б застосовували аудитори під час комп'ютеризації своєї роботи та формулювання основних вимог щодо автоматизації аудиту на основі вітчизняних та міжнародних стандартів все ще залишаються відкритими.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є обґрунтування методичних підходів до комп'ютеризації аудиту та визначення його місця в сучасних інформаційних системах. Розглянути переваги застосування комп'ютерної техніки при проведенні аудиту, дослідити проблемні аспекти у запровадженні комп'ютерних технологій в аудиті, а також розглянути необхідність та перспективи розвитку комп'ютеризації при здійсненні аудиту. Огляд досягнень розвитку сучасних інформаційних технологій та ринку засобів автоматизації в сфері аудиту.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. У зв'язку з широким застосуванням обчислювальної техніки і комп'ютерних інформаційних

мереж та систем у бізнесі та бухгалтерському обліку перед аудитором постоє завдання пристосування технології своєї роботи або її зміни з використанням спеціальних методів і комп'ютерних програм при проведенні аудиту фінансової звітності підприємств, які застосовують автоматизовані фінансово-облікові системи.

Створення і функціонування інформаційних систем в управлінні тісно пов'язане з розвитком інформаційної технології – головною складовою частиною інформаційної системи. За призначенням інформаційні технології (ІТ) в аудиті можна розподілити на забезпечувальні та функціональні (рис. 1).

Рис. 1. Класифікація інформаційних технологій в аудиті [10, с. 273]

Проведення аудиту в умовах використання комп'ютерних систем регламентується Міжнародним стандартом № 401 «Аудит в середовищі комп'ютерних інформаційних систем» і низкою відповідних Положень про міжнародну аудиторську практику, які розкривають різні аспекти проведення аудиту в середовищі комп'ютерних інформаційних систем, дають оцінку аудиторських ризиків, а також встановлюють вимоги до знань аудиторів про комп'ютерні інформаційні системи. Метою цих нормативів є встановлення стандартів і надання рекомендацій про процедури, які необхідно використовувати при проведенні аудиту в умовах комп'ютерних інформаційних систем.

Івахненко С.В. поділяє аудит на паперовий, механізований та комп'ютерний і уточнює, що комп'ютерний аудит може проводитись тільки в тому разі, якщо підприємство застосовує автоматизований спосіб обробки облікової інформації, тобто автоматизовану на базі певної програми форму ведення бухгалтерського обліку [2].

Під комп'ютерним аудитом слід розуміти високий рівень автоматизації діяльності аудиторів, який характеризується застосуванням новітніх інформаційних технологій, як основного інструменту в процесі підготовки і проведення перевірки у комп'ютерній інформаційній системі; підходу до проведення перевірки, що передбачає оцінку надійності середовища комп'ютерної інформаційної системи, як основи для формування висновку щодо достовірності фінансової звітності.

Визначаючи сутність та зміни традиційної методики і організації під час проведення аудиту в комп'ютерній інформаційній системі, слід розуміти, що впровадження сучасних інформаційних технологій спричиняє докорінні зміни в процедурах збору та обробки облікової інформації, організації обліку загалом.

Сьогодні в ході аудиторських перевірок за допомогою комп'ютерної техніки вирішуються такі завдання:

– у інформаційному обслуговуванні – прискорення процесів отримання та обробки інформації з баз даних клієнта, документальна обробка інформації, отриманої аудитором в ході перевірки;

– у методичному обслуговуванні – розробка аналітичних електронних таблиць, створення прикладних аудиторських програм, прискорення застосування аудиторських процедур;

– у вирішенні інших завдань – використання можливостей редагування текстів і електронних таблиць, створення баз даних.

Для проведення аудиту в комп'ютерному середовищі аудитор зобов'язаний мати додаткові знання в галузі систем обробки економічної інформації та мати практичний досвід роботи з різними системами бухгалтерського обліку та спеціальними інформаційними системами аудиту.

Аналіз досвіду перевірок аудиторських фірм свідчить, що не рідко після впровадження автоматизованої інформаційної системи (АІС) відбувається певне погіршення стану обліку. Це пов'язано з дією комплексу чинників, які супроводжують процес переходу від застосування традиційних до новітніх інформаційних технологій. Часто із створенням комп'ютерних інформаційних систем підприємства відмовляються від належного паперового документального оформлення операцій, не роздруковують первинні документи та облікові регістри, внаслідок чого зменшується обсяг контрольних процедур, що погіршує якість фінансової інформації. Таким чином, впровадження новітніх інформаційних технологій в облік та управління, з одного боку, підвищує оперативність підготовки фінансової інформації, а з другого, ускладнює інформаційну систему підприємства, що вимагає відповідної зміни методики та організації аудиторської перевірки.

Зміцнення позицій аудиту в Україні, його наближення до міжнародних традицій аудиту та принципів вимагає актуалізації здатності та ефективності використання новітніх технологій організації аудиту на основі використання персональних комп'ютерів. Отже, важливі зміни в аудиті повинні торкнутися технології ведення аудиторських перевірок, насамперед на основі застосування комп'ютерних програм аудиту.

На шляху впровадження використання комп'ютерної техніки і технології в аудиті існує певне коло проблем:

– низький рівень розвитку аудиторського ринку, викликаний незначним періодом його становлення;

– різна галузева спеціалізація клієнтів аудиторських фірм, що при динамічно мінливому законодавстві заважає детально налагодити спеціалізовані системи на усі можливі випадки;

– низький рівень комп'ютерної грамотності користувачів.

Комп'ютеризовані методи аудиту – це прикладні програми аудиторських процедур з використанням комп'ютера як засобу аудиту [3].

Ринок аудиторського програмного забезпечення в Україні у тому числі і українського виробництва тільки починає розвиватися. Тож одним з головних інструментів аудитора, залишаються Word та Excel, в той час як світові розробки програмного забезпечення знаходяться вже на дуже високому рівні [7, с. 54-56].

Комп'ютеризація аудиту повинна передбачати впровадження в аудиторську практику програм, які б забезпечували автоматизацію виконання завдань з надання впевненості щодо різних предметів перевірки, перевірки фінансової звітності та окремих сегментів, супутніх послуг та включали б можливості експертних оцінок для конкретних випадків.

На сьогодні аудиторські фірми розробили і використовують спеціальні інформаційні системи, орієнтовані на внутрішню регламентацію аудиторської діяльності із застосуванням внутрішньо-фірмових і Міжнародних стандартів. Проте, конкуренція, що посилюється в аудиторському бізнесі, вже змушує компанії знаходити нові шляхи підвищення ефективності організації та рентабельності діяльності.

Згідно з дослідженням науковців, в цілому аудит висуває наступні вимоги до програм комп'ютеризації:

– програма має бути експертною системою;

– програма має носити діалоговий характер;

– можливість введення вхідних даних автоматично з бази даних підприємства;

– можливість легкого доступу до довідкових систем (закони, постанови, стандарти та інші нормативно-правові акти);

– програма має максимально гнучко налаштовувати систему під прийняту в компанії методологію, стандарти документування аудиту та правила складання звітності;

– можливість організації роботи з системою віддалено для виїзних груп аудиторів, що працюють на перевірках;

– можливість передачі даних по проведеній перевірці в захищеному вигляді методами криптографії;

– можливість чіткого розмежування права доступу співробітників до даних по перевірках, яка зберігається в системі;

– доступна ціна;

– комплексна автоматизація всіх бізнес-процесів аудиторської діяльності;

– якісний супровід програмного забезпечення.

Основною проблемою використання аудиторської програми для аудитора є те, що підприємствах, які перевіряються, використовується програмне забезпечення різних розробників. Даний фактор не дає реальної можливості в повному обсязі використовувати комп'ютерні аудиторські процедури. Крім того, немає єдиних методологічних вимог, пропонованих до інформаційних баз даних, а саме до основних полів вихідних інформаційних файлів. Це значно ускладнює проведення автоматизованої аудиторської перевірки.

Серед програмних продуктів спеціалізованого аудиторського програмного забезпечення можна виділити: «Асистент Аудитора», «Помічник аудитора», «Експрес-Аудит: ПРОФ», «IT Audit: Аудитор».

Враховуючи специфіку роботи аудитора, вимоги до аудиторського програмного забезпечення можуть бути наступними:

- гнучкість, тобто здатність налаштовуватися на специфіку підприємства конкретної галузі, зважаючи на відмінності облікової політики, форм звітності, плану рахунків тощо. В комп'ютерних аудиторських системах мають враховуватися не лише загальні вимоги і стандарти аудиту, а і особливості обліку підприємства-клієнта;

- ергономічність – наявність засобів для зручного введення облікових даних, оперативного і доступного формування звітів. Тобто, програма має враховувати обмежені знання аудитора в галузі комп'ютерних технологій;

- тісний зв'язок з бухгалтерськими програмами на рівні баз даних;

- простота освоєння, професійна оперативна підтримка з боку розробників програмного продукту у зв'язку з чинністю законодавчого поля.

До основних перспектив розвитку програм з автоматизації аудиторської перевірки слід віднести:

- інтеграція з системою бухгалтерського обліку та програмного забезпечення ведення обліку;

- створення концепції та деталізованої інструкції з налаштування користувачами алгоритмів формування звітності на основі імпортованих даних бухгалтерського обліку підприємства;

- вбудовування і регулярне відновлення методології аудиту в частині робочих документів аудитора, бази потенційних (типових) порушень та викривлень;

- вбудовування можливості опису бізнес-процесів клієнта; розрахунок основних показників на основі звітних даних.

Застосування аудиту в умовах сучасних комп'ютерних технологій дозволяє: використати сучасні методики аналізу для виявлення слабких ланок в обліку і аудиті; підвищити якість контролю і змен-

шити витрати часу аудитора при здійсненні аудиторських процедур; усунути недоліки внутрішнього контролю, виявлені при дослідженні.

Методи аудиту за сприяння комп'ютера може використовуватися для виконання різноманітних процедур перевірки, включаючи:

- тестування обробки інформації в системі обліку клієнта;

- аналітичний огляд процедур для виявлення невизначених випадків;

- доступ до файлів даних і бібліотек;

- тести на відповідність програмних засобів і систем управління та обліку.

Комп'ютерний аудит надає не тільки широкий спектр консультаційних послуг, але й здійснює аналіз великих масивів фінансових і оперативних даних в електронному вигляді спеціальними програмними засобами для їх підтвердження і виявлення шахрайства; надає допомогу клієнту з питань забезпечення інформаційної безпеки; перевіряє алгоритм комп'ютерних облікових систем клієнтів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, використання інформаційних технологій є не тільки актуальним завданням і найважливішим фактором успішної роботи аудитора, а і необхідною умовою її виконання. Аудит в комп'ютерному середовищі – якісно новий рівень аудиту, що досить стрімко розвивається і набуває все більшого розповсюдження, особливо на підприємствах, що застосовують комп'ютеризовану форму обліку. Сучасні програмні аудиторські продукти потребують вдосконалення згідно вимог, яким вони мають відповідати.

В найближчому майбутньому необхідність проведення аудиту в комп'ютерному середовищі стане актуальною для всіх діючих аудиторських фірм і аудиторів, які намагаються зайняти певне місце на ринку аудиторських послуг та отримати конкурентні переваги в наданні послуг в сфері інформаційного аудиту. Напрямок подальшого дослідження є розробка оптимальної методики, що дозволить у короткий термін та з мінімальними витратами запровадити елементи комп'ютерного аудиту на підприємстві.

Література

1. Завгородний В. П. Автоматизация бухгалтерского учета, контроля, анализа и аудита: [монографія] / В. П. Завгородний. – К.: А. С. К., 1998. – 768 с.
2. Івахненко С.В. Комп'ютерний аудит: Контрольні методики і технології: [монографія] / С.В. Івахненко – К.: Знання, 2005. – 286 с.
3. Подольский В. И. Компьютерные информационные системы в аудите / В.И. Подольский, Н.С. Щербакова, В.Л. Комиссаров; под ред. проф. В.И. Подольского. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2012. – 159 с.
4. Івахненко С. В. Сучасні інформаційні технології управління підприємством та бухгалтерія: проблеми і виклики / С.В. Івахненко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – №4. – С. 52-58.
5. Іванюта П. В. Управлінські інформаційні системи в аналізі та аудиті: [навч. посібник] / П. В. Іванюта. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 180 с.
6. Кривоконь О. С. Концептуальні основи автоматизації фінансового аналізу в умовах глобалізації / О. С. Кривоконь // Облік і фінанси АПК: Міжнародний науково-виробничий журнал. – 2009. – №1. – С. 102-105.
7. Кушнарєв А.С. Проблемы автоматизации аудита // Аудит сегодня. – 2007. – № 4. – С. 54-56.

8. Лазарева С. Ф. Методологічне і методичне забезпечення аудиту інформаційних технологій / С. Ф. Лазарева, Р. Л. Ус. // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 1(128) – С. 117-125.
9. Романов А. Н. Компьютеризация аудиторской деятельности / А.Н. Романов. – М.: Аудит: ЮНИТИ, 1996. – 270 с.
10. Пчелянская Г.Б. Аудит в условиях использования компьютерных систем / Г.Б. Пчелянская // Научно-методические аспекты обліково-аналітичної системи підприємства: [монографія] / [В.В. Немченко, Ф.А. Трішин, Л.В. Иванченкова, Н.М. Куприна, Г.О. Ткачук та ін.] ; за заг. ред. д. е. н., проф. В.В. Немченко. – Одеса: Фенікс, 2016. – С. 271-280.
11. Jenkins B., Cooke P., Quest P. An audit approach to computers. – London: Coopers & Lybrand Deloitte (United Kingdom) – 1992. – 572 p.
12. Weber R. Information systems control and audit. – Upper Saddle River, Prentice-Hall, Inc., 1999. – 1013 p.

Стаття надійшла 6.08.2016

Стаття прийнята до друку 20.08.2016

Доступно в мережі Internet 30.09.2016

Пчелянская Г.Б.

старший преподаватель

E-mail: gaya@te.net.ua

Маркова Т.Д.

кандидат экономических наук, старший преподаватель

E-mail: markova-tanya12@mail.ru

Дойчева К.С.

кандидат экономических наук, старший преподаватель

кафедра учета и аудита

Одесская национальная академия пищевых технологий

ул. Канатная, 112, г. Одеса, Украина, 65039

E-mail: karinekarine244@rambler.ru

ОСОБЕННОСТИ АУДИТА В КОМПЬЮТЕРНОЙ СРЕДЕ

Сегодня компьютерные технологии используются на всех стадиях аудиторского процесса. При этом цель и задачи аудиторской проверки остаются неизменными.

Исследованием вопроса сущности, значения и особенностей проведения компьютерного аудита занимается большое количество научных работников и практиков.

Актуальность темы статьи обусловлена тем, что до настоящего времени в Украине не разработана полностью автоматизированная универсальная аудиторская программа, направленная на комплексное решение аудиторских задач. Это обусловлено тем, что при создании аудиторских программ разработчики сталкиваются с рядом проблем связанных с их эксплуатацией.

Основной проблемой использования аудиторской программы является то, что на проверяемых предприятиях используется программное обеспечение различных разработчиков. Данный фактор не позволяет осуществлять экспорт-импорт данных из компьютерной информационной системы в аудиторскую программу, что это в свою очередь не дает реальной возможности в полном объеме использовать компьютерные аудиторские процедуры.

Выделенная проблема обусловлена отсутствием единых методологических требований предъявляемых к информационным базам данных, а именно к основным полям выходных информационных файлов. Это значительно затрудняет организацию и проведение автоматизированной аудиторской проверки.

Для решения имеющихся проблем в области автоматизации аудита необходимо создать универсальную специализированную систему аудиторской деятельности, обеспечить единый подход к программному обеспечению, перейти к международным стандартам финансовой отчетности, а также автоматизировать аналитические процедуры и документирование аудита.

Ключевые слова: автоматизированная информационная система; информационные технологии; компьютерный аудит; компьютерная обработка данных; компьютерная среда; программные средства аудита.

Pchelianska G.

Assistant

E-mail: gaya@te.net.ua

Markova T.

Ph.D. in Economics, Assistant

E-mail: markova-tanya12@mail.ru

Doicheva K.

Ph.D. in Economics, Assistant

Department of Accounting and Auditing

Odessa National Academy of Food Technologies

Kanatna str., 112, Odessa, Ukraine, 65039

E-mail: karinekarine244@rambler.ru

FEATURES OF AUDITING IN COMPUTER ENVIRONMENT

Today, the computer technology used at all stages of the audit process. The aim and objectives of the audit remain unchanged.

A study of the nature, values and characteristics of the computer audit is engaged in a large number of researchers and practitioners.

The relevance of the article due to the fact that to date Ukraine has not developed a fully automated universal audit program aimed at a comprehensive solution to the audit objectives. This is because when you create audit program developers face a number of challenges associated with them.

The main problem of the use of audit programs is that check the companies used software various developers. This factor does not allow for the export and import of data from computer information systems in auditing Pro-gram, which is, in turn, offers a real opportunity to make full use of computer audit procedures.

Highlighted the problem caused by the lack of common methodological requirements for information databases, namely the main fields of the output information file. This greatly complicates the organization and conduct automated audits.

To solve the existing problems in the field of automation of audit it is necessary to create a universal specialized system auditing, to ensure a uniform approach to the software, go to the international financial reporting standards, and automate analytical procedures and audit documentation.

Keywords: information system; information technologies; computer audit; computer data processing; the computer environment; audit software.

References

1. Zavorodnyi, V. P. (1998). Avtomatyzatsiya bukhhalterskoho ucheta, kontrolia, analiza y audyta: [monohrafiya]. K.: A. S. K.
2. Ivakhnenkov, S. V. (2005). Komp'uternyi audyt: Kontrolni metodyky i tekhnolohii: [monohrafiia]. K.: Znannia.
3. Podolskyi, V. Y., Shcherbakova, N. S., & Komysarov, V. L. (2012). Kompiuternye ynformatsyonnye systemy v audyte. M.: YuNYTY-DANA.
4. Ivakhnenkov, S. V. (2006). Suchasni informatsiini tekhnolohii upravlinnia pidpriemstvom ta bukhhalterii: Problemy i vyklyky. Bukhhalterskyi Oblik I Audyt, 4, 52-58.
5. Ivaniuta, P. V. (2007). Upravlinski informatsiini systemy v analizi ta audyti. K: Tsentr uchbovoi literatury.
6. Kryvokon, O. S. (2009). Kontseptualni osnovy avtomatyzatsii finansovoho analizu v umovakh hlobalizatsii. Oblik I Finansy APK: Mizhnarodnyi Naukovo-vyrobnychi Zhurnal, 1, 102-105.
7. Kushnarev, A. S. (2007). Problemy avtomatyzatsyy audyta. Audyt Sehodnia, 4, 54-56.
8. Lazariyeva, S. F., & Us, R. L. (2012). Metodolohichne i metodychne zabezpechennia audytu informatsiinykh tekhnolohii. Formuvannia Rynkovykh Vidnosyn v Ukraini., 1(128), 117-125.
9. Romanov, A. N. (1996). Kompiuteryzatsiya audytorskoj deiatelnosti. M.: Audyt: YuNYTY.
10. Pchelianska, H. B. (2016). Audyt v umovakh vykorystannia kompiuternykh system. Naukovo-metodychni Aspekty Oblikovo-analitychnoi Systemy Pidpriemstva: [monohrafiia], 271-280.
11. Jenkins, B., Cooke, P., & Quest, P. (1992). An audit approach to computers. London: Coopers & Lybrand Deloitte (United Kingdom).
12. Weber, R. (1999). Information systems control and audit. Upper Saddle River, Prentice-Hall.

Received 6 August 2016

Approved 20 August 2016

Available in Internet 30.09.2016